

Fiber och järnålder vid Dräggesta

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Fornlämning Tortuna 137:1 m.fl.
Dräggesta 6:1
Tortuna socken
Västmanlands län
Västmanland

Reidar Magnusson

Fiber och järnålder vid Dräggesta

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Fornlämning Tortuna 137:1 m.fl.

Dräggesta 6:1

Tortuna socken

Västmanlands län

Västmanland

Reidar Magnusson

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2019

Samtliga foton av Reidar Magnusson.

Omslag: Schaktning på gårdsplanen vid Dräggesta gård.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-7453-772-7

Tryck: JustNu, Västerås 2019

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Fornlämnings- och naturmiljö	5
Syfte och metod	7
Genomförande	7
Undersökningsresultat	7
Dräggesta gård	7
Hagmarken väster om vägen	8
Analys	10
Vedartsanalys	10
¹⁴ C-analys	10
Tolkning och utvärdering	10
Referenser	11
Muntliga uppgifter	11
Kart- och arkivmaterial	11
Litteratur	11
Tekniska och administrativa uppgifter	11
Bilagor	12
Bilaga 1. Schakttabell	12
Bilaga 2. Anläggningstabell	12
Bilaga 3. Fyndtabell	12
Bilaga 4. Vedartsanalys	13
Bilaga 5. ¹⁴ C-analys	15

Figur 1. Undersökningsområdet markerat med en röd ring. Utdrag ur Översiktskartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Vid grävning inför nedläggande av fiberkabel vid Dräggesta gård i Västerås kommun genomfördes en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Undersökningen genomfördes den 17 augusti 2018 av Stiftelsen Kulturmiljövård (KM). Undersökningen resulterade i utfyllnadslager med fynd från 1700-talet och en folkvandringstida härd samt en boplatz från yngre romersk järnålder i hagmarken söder därom.

Inledning

Fibra AB lägger fiberkabel i anslutning till Dräggesta gård (fastighet Dräggesta 6:1, Tortuna socken, Västerås kommun). Då schakt behövde tas upp i anslutning till kända fornlämningar och fyndplatser så behövde arbetet övervakas av en arkeolog genom en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Länsstyrelsen tilldelade uppdraget till Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) (dnr 431-3530-2018) och arbetet genomfördes av Reidar Magnusson. Beställare var Fibra AB som också bekostade undersökningen.

Fornlämnings- och naturmiljö

I direkt anslutning till den nu aktuella undersökningen finns en rik fornlämningsmiljö, särskilt framträdande är den omfattande förekomsten av skålgropar (Broström & Irestam 2005). Över tusen skålgropar finns i omedelbar närhet till undersökningsområdet. Den sammantagna bilden indikerar att det på platsen sannolikt funnits närvaro under både brons- och järnålder.

Ovan nämnda fornlämningar finns på två impediment som höjer sig över det annars flackt kuperade jordbrukslandskapet. Dräggesta gård ligger belägen på samma större impediment som gravfältet Tortuna 135:1 samt flera av skålgropslokalerna. Dräggesta gård finns belagd i skriftliga källor sedan 1335 (Ortnamnsregistret). Läget på de tidigare byggnaderna på platsen är inte känt då kartmaterial från före 1833 inte finns att tillgå bland Lantmäteriets historiska kartor. Den tillgängliga skriftliga dokumentationen av gårdens historia är sparsam.

RAÄ-nr	Typ	Beskrivning
110:1	Hällristning	358 skålgropar, 9 fotsulor, 3 ringfigurer m.m.
111:1	Hällristning	254 skålgropar, ringfigur m.m.
132:1-9	Hällristning	650 skålgropar, 5 fotsulor, 1 skepp m.m.
135:1	Gravfält	11 runda stensättningar, 1 hög, 1 rest sten
137:1	Grav	Fynd av möjlig grav vid plöjning
189:1	Fyndplats	Skaftålsyx, knacksten och spjutspets av järn
241:1-2	Hällristning	2 skålgropar
243:1-2	Hällristning	8 skålgropar
244:1	Hällristning	3 skålgropar

Tabell 1. Fornlämningar i undersökningsområdets närhet.

Figur 2. De övervakade schakten markerade med röda streck. På planen syns även fornlämningarna från tabell 1 förutom Tortuna 111:1 och Tortuna 189:1 som ligger vid Botsberga strax söder om kartutsnittet. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:3 000.

Syfte och metod

Undersökningen syftade till att fastställa:

- Fornlämningens utbredning inom schakten.
- Bedömning av kulturlager, anläggningar och fynd – karaktär, mängd och bevarandegrad.
- Preliminär datering.
- Preliminär tolkning av fornlämningen.

Den planerade metoden var att under arbetsföretagets gång övervaka schaktningen för att se om anläggningar, lager eller fynd framkom. Schakten grävdes dels med kabelskopa som var upp till 0,5 meter bred, dels med bredskopa som var 1,4 meter bred.

Genomförande

Arbetet inleddes med att schakt för fiberkabel grävdes på de delar av gårdsplanen som ligger närmast gravfältet Tortuna 135:1 på samma höjdsträckning, det vill säga dragning intill gårdens huvudboningshus samt fram till huset söder om detta. Schakt A var 0,4–0,7 meter djupt och 0,25 meter brett i nederkant och 0,5 meter brett i marknivå. I schakt A lades även rör för fiber ner direkt i samband med grävandet. De delar av schaktet som korsade vägen upp på gårdsplanen återfylldes. En mindre justering av schaktens dragning gjordes här gentemot Länsstyrelsens beslut efter önskemål av markägaren. Schaktet drogs på nordsidan av mangårdsbyggnaden istället för på dess sydsida där gårdsplanen låg.

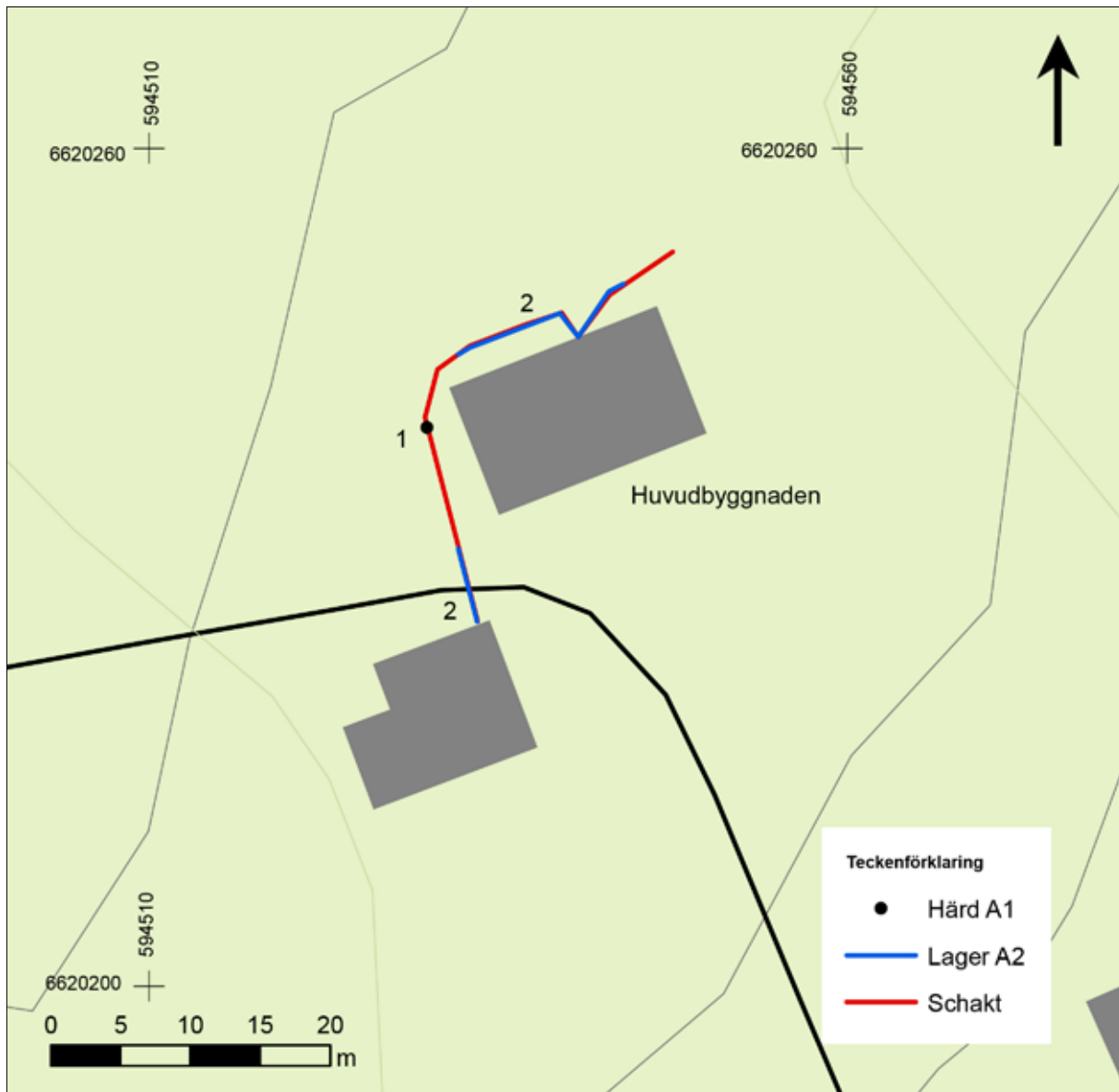
Därefter togs schakt B och C upp i hagmarken väster om vägen där schaktning för fiberdragning senare skulle ske. Detta parti var beläget söder om det högre impediment där gravfältet Tortuna 135:1 är beläget, men samtidigt mot nordväst sett från ett lägre impediment SSÖ om gravfältet vilket gjorde läget lite ovanligt för boplatser. Flera partier där schakt för fiber var markerade innehöll berg i dagen. Detta gjorde att en exakt sträckning för kabeldragningen inte kunde anges. Dessa schakt togs därför upp med en vanlig bredskopa i den tänkta schaktkorridoren och grävdes enbart ner till orörd marknivå under ploglagret. Här kunde schakten lämnas öppna i väntan på att kabeln skulle dras då dessa hagar för tillfället inte brukades.

Vid de prioriteringar som gjordes var närheten till gravfältet Tortuna 135:1 en avgörande faktor.

Undersökningsresultat

Dräggesta gård

På gårdsplanen vid Dräggesta gård visade sig områden som var grusade ha ett underlag av fyllnadsmassor som tidsmässigt kan föras till tidigmodern tid, sannolikt 1700-talet baserat på fyndinnehållet – bland annat kritpipor och yngre rödgods. Därmed inte sagt att dessa massor ligger på sitt ursprungliga läge då nuvarande mangårdsbyggnad inte bedömdes vara från 1700-talet. Åldern på fyllnadsmassorna gör att det får betraktas som ett fyndförande lager (A2). De tre obrända ben som påträffades i lagret kunde definieras som tåfalang från ett nötkreatur, ett rörben från ett mellanstort däggdjur samt obestämt ben från ett stort däggdjur (Hartzell, muntlig uppgift 2018-08-29). Resultat som får betraktas som förväntat i en gårdsmiljö.

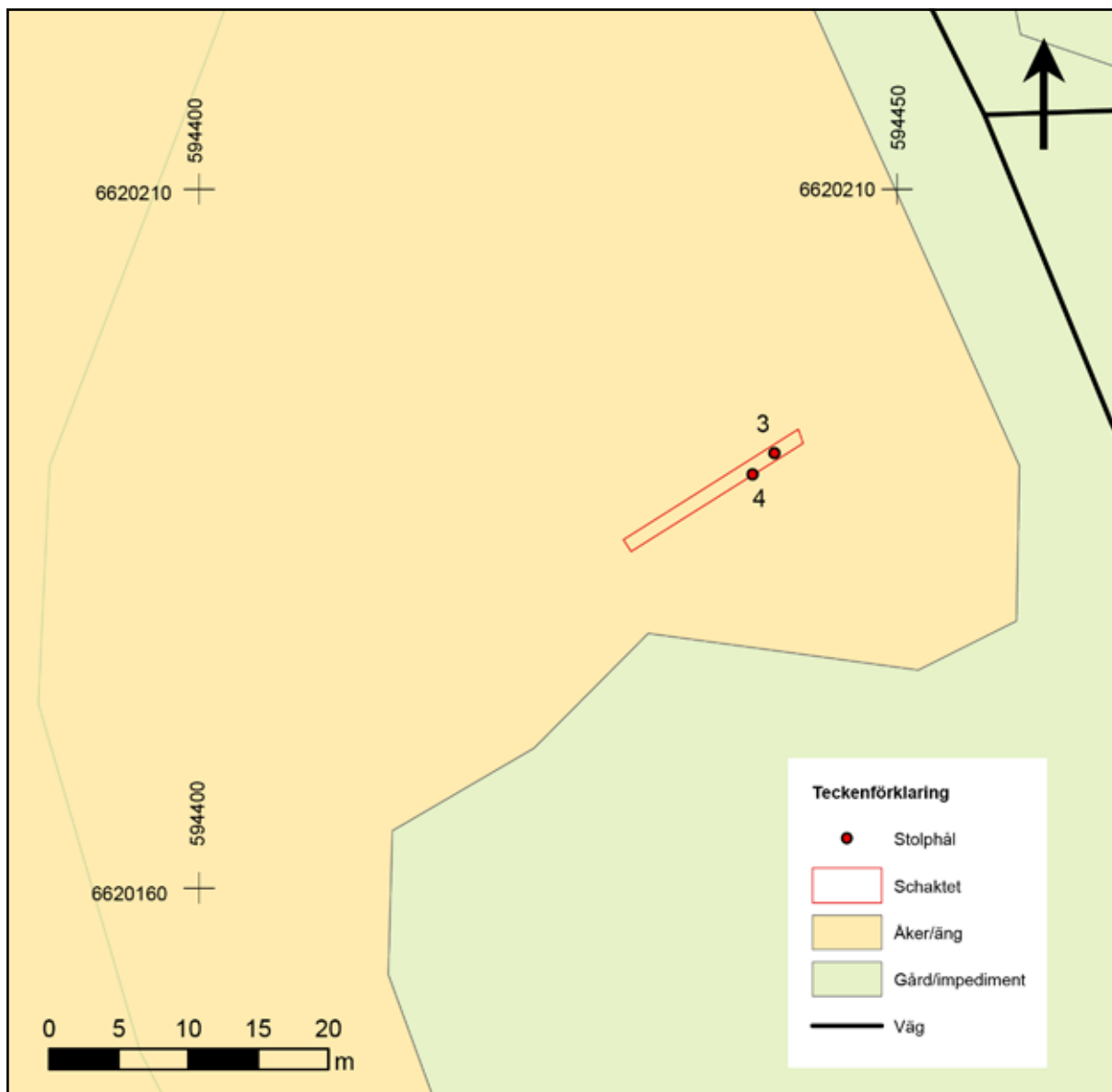

Figur 3. Schakt A med anläggningar. Skala 1:500.

De områden som bestod av gräsmattor hade ett underlag av påförd matjord. Under denna matjord påträffades en härd (A1) som provtogs och daterades till folkvandringstid (410–540 AD kal. 1 sigma). Dateringen stämmer väl överens med den typologiska dateringen av gravfältet till äldre järnålder. Den kan därmed både rumsligt och kronologiskt kopplas till gravfältet Tortuna 135:1.

Hagmarken väster om vägen

Nordväst om impedimentet nedanför Dräggesta gård påträffades två stolphål med 2 meters mellanrum. A4 daterades till yngre romersk järnålder (335–405 AD kal. 1 sigma). Möjligen kan det vara frågan om en takbärare (A4) och en väggstolpe (A3) till ett långhus då träkol som påträffades i fyllningen till båda stolphålen var av tall och ek, två lämpliga träslag för takbärande stolpar. Ytan var dock inte särskilt plan och orienteringen med ett mindre impediment i sydöst är ovanlig.

Figur 4. Planen visar schakt C med anläggningar. Skala 1:500.

Figur 5. Härden A1. Foto från söder.

Figur 6. Stolphål A4 i sektion. Foto från sydväst.

Analyser

Vedartsanalys

Tre prover skickades för analys till Vedlab i Glava. Syftet var huvudsakligen att välja ut kol med låg egenålder för datering. Dessa prover visade på att härden innehöll kol från asp medan de båda stolphålen hade ett liknande innehåll, det vill säga båda hade kol från ek och tall.

¹⁴C-analys

Två prover valdes ut för datering. Dels det från härden (A1) som påträffades på Dräggesta gård, dels det från det större stolphålet (A4) från hagmarken. Dessa analyserades vid Ångströmlaboratoriet i Uppsala. Härden kan följaktligen ges en grov datering till folkvandringstid och stolphålet till yngre romersk järnålder.

Lab nr	Anl nr	Material	¹⁴ C BP	Kal 1 sigma	Kal 2 sigma
Ua-60282	Härd	Träkol, asp	1590±30	410–540 AD	400–550 AD
Ua-60283	Stolphål	Träkol, ek	1675±30	335–405 AD	250–300 AD 320–430 AD

Tabell 2. Dateringar från undersökningen.

Tolkning och utvärdering

Platsen och dess närområde uppvisar en stor potential för eventuella framtida undersökningar. Härdens (A1) läge och datering gör att dess anläggande kan sättas i samband med gravfältet Tortuna 135:1. Gravfältet har sannolikt haft en större utsträckning mot sydöst som dock kan förväntas var borttagen eller störd av gårdens anläggande.

Stolphålen (A3 och A4) i hagmarken indikerar en förhistorisk boplats. Den är belägna omkring 50 meter VNV om det omfattande hällristningsområdet Tortuna 110:1. Då skålgropar normalt anses ha en tidigare datering än yngre romersk järnålder så är det möjligt att boplatsen invid dessa kan ha äldre faser än den nu påträffade.

De tidigmoderna lagren kunde inte ge några indikationer om hur gården sett ut eller varit planerad under tidigare faser av dess historia.

Ett avsteg från undersökningsplanen gjordes i och med att endast drygt 100 meter av det 800 meter långa schaktet kom att övervakas av arkeolog. Orsaken var en kommunikationsmiss angående arbetets omfattning. Den övervakade sträckan koncentrerades till områden intill Tortuna 135:1 och Tortuna 110:1. Det bör därför noteras att schakten söderut invid Tortuna 111:1 inte är övervakade antikvariskt.

Referenser

Muntliga uppgifter

Hartzell, L. Osteolog, Stiftelsen Kulturmiljövård, 2018-08-29.

Kart- och arkivmaterial

Ortnamnsregistret

<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/namn/ortnamn/ortnamnsregistret.html>

Litteratur

Broström, S.-G. & Ihrestam, K. 2005. *Rapport över dokumentation av hällristningarna RAA 110, 133 m.fl. vid Dräggesta, Tortuna s:n, Västmanland*. BOTARK-Rapport 2005-18.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM18139
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-3530-2018, 2018-07-13
<i>Undersökningsperiod:</i>	17 augusti 2018
<i>Exploateringsyta:</i>	101 m ²
<i>Personal:</i>	Reidar Magnusson
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Västerås
<i>Socken:</i>	Tortuna
<i>Fastighet:</i>	Dräggesta 6:1
<i>Fornlämning:</i>	Tortuna 137:1 m.fl.
<i>Fastighetskarta:</i>	66F 2JS Sevalla
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X6620189/Y594433
<i>Höjdsystem:</i>	–
<i>Inmätningssystem:</i>	–
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga dokumentationshandlingar förutom denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd tillvaratogs.

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Markslag	Längd (m)	Djup (m)	Area (m ²)	Anläggningar	Fynd	Underlag
A	Gårdsplan och gräsmatta	40	0,5	20	A1, A2	1–5	Siltig morän
B	Hagmark	42	0,3	59	–	–	Lera
C	Hagmark	15,5	0,3	22	A3, A4	–	Lera

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anläggning	Typ	Fyllning	Anmärkning	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Schakt
1	Hård	Silt	Delundersökt	0,9	0,9	–	A
2	Lager	Grus	Tidigmoderna fyllnadsmassor	–	–	0,5	A
3	Stolphål	Lera	Rund, skålformad profil	0,45	0,45	0,09	C
4	Stolphål	Lera	Rund, skålformad profil	0,8	0,8	0,38	C

Bilaga 3. Fyndtabell

Fyndnr	Sakord	Material	Fyndplats	Vikt (g)	Antal	Antal fragment	Fragm grad	Gallrad
1	Kritpipa	Piplera	2	9	2	2	Fragment	Ja
2	Yngre rödgods	Keramik	2	31	1	1	Fragment	Ja
3	Bägare	Glas	2	2	1	1	Fragment	Ja
4	Slagg	Slagg	2	28	3	3	Fragment	Ja
5	Ben	Ben	2	12	3	3	Fragment	Ja

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 18074

**Vedartsanalyser på material från Västmanland,
Västerås, Dräggesta.**

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 18074

2018-09-20

Vedartsanalyser på material från Västmanland, Västerås, Dräggesta.

Uppdragsgivare: Reidar Magnusson/Stiftelsen Kulturmiljövård

Arbetet omfattar tre kolprover från en schaktövervakning

Proverna innehåller kol från asp, ek och tall. Prov 1 från härden kommer att ge en tillförlitlig datering. Prov 2 och 3 från stolphålen innehåller båda en blandning av kol från tall och ek. Det är därför osäkert om kolet har med stolparna att göra även om båda trädslagen har använts till långvariga konstruktioner. Egenåldern för både tall och ek kan dessutom vara hög.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
	1	Härd	14,9g	0,1g 3 bitar	Asp 3 bitar	Asp 65mg	
	2	Stolphål	8,2g	0,2g 8 bitar	Ek 7 bitar Tall 1 bit	Ek 54mg	
	3	Stolphål	3,4g	0,2g 4 bitar	Ek 3 bitar Tall 1 bit	Ek 55mg	

Erik Danielsson/VEDLAB
Tfn: 070 34 00 645

Kattås
E-post: vedlab@telia.com

670 20 GLAVA
www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Asp	<i>Populus tremula</i>	120 år	Inte så kräsen vad gäller jordmån	Lätt och porös ved. Lätt att klyva. Tålig mot röta. Stängselstolpar, båtar takspån	För lövtäckt och barkbröd.
Ek	<i>Quercus robur</i>	500-1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljordar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot väta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fat. Energirik ved ger mycket glöd.	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt och kopplat till bla Tor. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.
Tall	<i>Pinus silvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomy 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskva vedprover.

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@physics.uu.se

Uppsala 2018-12-04

Reidar Magnusson
Stiftelsen Kulturmiljövård
Box 90107
120 21 STOCKHOLM

Resultat av ¹⁴C datering av träkol från Dräggesta, Västerås kommun, Västmanlands län. (p 1892)

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\%$ V-PDB	¹⁴ C age BP
Ua-60282	Prov 1	-25,4	1 590 ± 30
Ua-60283	Prov 3	-27,8	1 675 ± 30

Med vänlig hälsning

Göran Possnert / Lars Beckel

